

Priloga.

Kje včasih tihi čas
prileti bregovska
na tvoj.

Ne goji se
že utroper učni ni

ke ~~inva puzna~~
~~inva puzna~~

leta

Na tvojem tvee

že vledi...

ščel v tvojim
stolcu curch hri;

ljudem

:-bice ži, obleži.

OB 40-LETNICI

PESNIKOVE

SMRTI

brcho korovek

Jože A. Hočevar

JESENSKI ČAS V KOSOVELOVI PESMI

Kras zaobsega v Kosovelovem pesniškem delu gotovo eno izmed najintimnejših doživetij. Niti ljubezen, ki je tako pogosten, lahko bi rekli običajen del vsake pesniške govornice, niti upor-
no iskanje družbenih in socialnih rešitev, ne morejo prekriti tega enkratnega, Kosovelu lastnega odnosa do kraške pokrajine. Kras je pravzaprav izhodišče njegovega celotnega doživljajskega sveta, je njegovo jedro, podlaga, na kateri je pesnik zidal svojo pesniško zgradbo. To nam jasno dokazujejo kraške impresije, ljubezenske pesmi, pesmi, v katerih razmišlja o sebi in svojem poslanstvu ter naposled tudi pesmi upora.

Do živetje Krasa je v Kosovelovi poeziji mnogostransko: Kras doživlja tu in tam optimistično, vedro ("... kakor kralj bi šel po Krasu, v duši silo in bogastvo. "), včasih otroško - tajinstveno (" Nocoj smo poslušali burjo... "), največkrat pa kot melanholično podobo svojega lastnega razpoloženja. Zlati je tu pomenben "jesenski čas", ki daje osnovni ton Kosovelovim kraškim impresijam. Melanholija, ki se razteza po sivem kraškem skalovju, sive kraške poti, temni bori, vasice, ki se stiskajo, in ljudje, ki jih otožnost prižema k sebi, vse to so pesniku podobe njegovega lastnega občutja in njegove usode. O tem nam najizraziteje spregovorita pesmi Premišljevanje in Balada.

Kraška vas je v jeseni tiha,
ovita v meglo,
le tu in tam se zasvita
lučka v temo.

Tam za črnim ognjiščem
svetlika se omnja sijaj --
po mrzlih poljih hodim
in vse me kliče nazaj.

Ko da je vse izumrlo
je tiha kraška vas,
ob ognju rdečem sedijo;
tako bi sedel i jaz.

Tako bi sedel za ognjiščem,
obraz v dlaneh, bi molčal,
tiho, vse tiho za oknom,
le ogenj bi prasketal.

Tu vidimo, kako preide pesnik od jesenske podobe kraške vasi k "črnemu ognjišču", kjer ljudje sede z rokami v dlaneh in kamor bi pesnik rad prisedel, saj zdaj hodi "po mrzlih poljih". Kosovelova pesem razodeva tri občutja: tesnobo, ugodje in pa lastno beganje. Megla, tema, črno ognjišče, mrzla polja, tihota vzbujajo tesnobo; lučka, ki se zasvita, ogenj in ognjišče, ob katerem se ljudje grejejo, vzbujajo prijetnost in domačnost. Tretje občutje se skriva v pesnikovem beganju po "mrzlih poljih", v tavanju in iskanju. In prav tu je skrita najgloblja izpoved. Toda kakšna je ta izpoved? Če je v Prešernovem sonetu o Vrbi pesnik jasno razodel svojo življenjsko tragiko, v Kosovelovi pesmi ne moremo iskati tega. Prešernu je žal za idiličnim kmečkim življenjem, čeprav se dobro zaveda, da ni povratka, in prav zato mu je žal, je Kosovel pa zrasel z okoljem, z naravo, skalami, z vasjo in ognjiščem, kamor bi rad prisedel, vendar ne more, ker ga žene naprej do neznanega, nejasnega cilja. Res da je tudi v tem nekaj tragike, vendar je treba tu v prvi vrsti iskati pesnikovo voljo, organsko slast, ki je podobna askezi, samotrpincenju, da bi naposled le prišel do svojega jaza. Zato torej postavlja sebe v kraški svet, v "jesenski čas", ki najbolj odgovarja njegovemu notranjemu razpoloženju.

V Baladi - eni najpretresljivejši Kosovelovih pesmi - pa zasledimo simboliko lastnega umiranja. Jesenski čas je tu spet "tih" in vendar v tem pomenu čas, ko se je narava umirila, ko je zemlja oddala svoje sadove in plodove in ko je pokrajina pripravljena na boj z zimskimi burjami in viharji. To zakrknjeno in grozljivo tiho razburjata dva momenta: prilet brinovke in strel. Življenje in smrt, nagla, nepričakovana, si sledita v tem okolju tako dramatično in razburljivo, da ostajamo zaprepasčeni, in vendar je vse to samo preblisk v tej demonični grozljivi tihoti. Osebnizpovedna nota te umetnine je jasna: mlado življenje je tu pretrgano ravno v trenutku, ko začenja živeti. Pesem ni zgolj slutnja smrti, ampak je globoko spoznanje njene nepojasnjene nujnosti, je protest proti temu nenadnemu, nepričakovanemu posegu, ki ga tu sicer sproži človek, v prenešem smislu pa usoda. Ta protest je pri Kosovelu večkrat izpovedan, svoj vrh pa doseže v predsmrtnici, kjer pravi:

"Vsi bodo dosegli svoj cilj,
le jaz ga ne bom dosegel...
Ognja prepola, poln sil
neizrabljen k pokoju bom legel.

Ogenj me v prsih bo žgal
in me ne bo mogel izžgati,
neutrujen jaz bi rad spal
takrat in ne bom mogel spati.

Spet se nam vsiljuje primera s Prešernovim Neiztrohnjenim srcem, kjer pravi pesnik: "... svetost ne, pesmi večne mu branijo trohnet". Čeprav je izhodišče Prešernove pesmi drugje, je vendar sorodnost Kosovelovega občutja očitna. Obema je skupna neizpovedanost, oba teži zavest, da ostaja "ogenj v prsih". Toda v obeh primerih je smrt dejstvo, ki ga ni mogoče z ničemer odložiti ali celo zanikati. To ugotavlja tudi Lino Legiša, ko pravi: "Smrt pa ne pomeni Kosovelu samo telesnega uničenja, ampak predvsem duhovni zastoj in negibnost, zaničevanje vsega višjega v človeku - in ravno to je življenje, vredno svojega imena." (Srečko Kosovel, Moja pesem. Založba Obzorja. Maribor 1964, str.235). Jesen je že sama na sebi simbol umiranja in odmiranja, zato ni čudno, da je Kosovel postavil prav sem svoja najgloblja občutja in življenjska vprašanja, vendar pa odigra kraška природа pri njem prav posebno vlogo: v Krasu vidi pesnik žilavost, obupen življenjski boj, celo vir zdravja in življenja. Nad vsem tem pa je razprostrta melanholija, ki je pogojena v pesnikovem mladostnem iskanju samega sebe in v slutnji neizprosno bližajoče se smrti. In prav to nam najjasneje razodevata pesmi Premišljevanje in Balada.